

Diagnostyka zaburzeń osobowości w opiniach litewskich psychologów sądowych w sprawach o zabójstwo

Diagnosis of personality disorders in the expert opinions
of Lithuanian forensic psychologists in homicide cases

AUDRONE GLINSKIENE

Z Litewskiej Państwowej Służby Psychiatrii i Narkologii Sądowej
przy Ministerstwie Ochrony Zdrowia w Wilnie

STRESZCZENIE. *Problemy i rola psychiatrów sądowych zostały omówione na podstawie danych z Oddziału Psychiatrii Sądowej w Utenie w latach 1994–1998. Charakterystyczne cechy osobowości i diagnozy przeanalizowano wg ICD-10. Podkreślono rolę psychologa w kompleksowym badaniu sądowo-psychiatrycznym i konieczność wprowadzenia kategorii ograniczonej poczytalności.*

SUMMARY. *The problems confronting forensic psychiatrists and the latter's role are discussed on the basis of data gathered by the Department of Forensic Psychiatry in Utena in 1994–1998. ICD-10 was used to assess typical personality features and diagnostic categories. The contribution of the psychologist to the complex forensic psychiatric examination is emphasised and the need to introduce the limited accountability clause is stressed.*

Słowa kluczowe: zaburzenia osobowości / badanie psychologa sądowego
Key words: personality disorders/ forensic psychological examination

Wraz z utworzeniem w 1994 r. na Litwie Państwowej Służby Psychiatrii i Narkologii Sądowej zaczęto troszczyć się o status biegłych sądowych. Utworzono regulamin opracowania ekspertyz, w którym wymieniono funkcje psychologów sądowych. Wprowadzono w postępowaniu sądowym specjalność biegłego psychologa. Celem tego referatu jest ukazanie roli psychologa przy opracowywaniu ekspertyz osób oskarżonych o zabójstwo.

W kodeksie karnym Republiki Litewskiej istnieje osobny rozdział „Przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu, wolności i godności”, obejmujący, m. in.: art. 104 – umyślne zabójstwo, art. 105 – umyślne zabójstwo w okolicznościach obciążających, art. 106 – zabójstwo dziecka przez matkę, art. 107

– umyślne zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia, art. 109 – nieumyślne zabójstwo, art. 110 – doprowadzenie do samobójstwa.

Ekspertyza psychiatryczna lub kompleksowa ekspertyza psychiatryczno-psychologiczna ma wielkie znaczenie przy obronie interesów osób chorych psychicznie, oskarżonych o zabójstwo. Bardzo często organy sądowe lub śledcze kierują osoby oskarżone o zabójstwo na badania psychiatryczne w celu oceny stanu psychicznego. Chciałabym przeanalizować wnioski ekspertyz wykonanych na Oddziale Ekspertyz w Utena osób oskarżonych o zabójstwo. Oddział Ekspertyz w Utena jest jedynym oddziałem na Litwie, który przeprowadza badania osób aresztowanych.

Przy diagnozowaniu zaburzeń osobowości w sprawach o zabójstwo bardzo ważne są wnioski biegłego psychologa. W takich sprawach sąd kieruje oskarżonego na kompleksowe badanie psychiatryczno-psychologiczne lub na konsultację psychologiczną. W latach 1994–1995 przeprowadzono ogółem 45 badań osobowości w sprawach o zabójstwo, w których diagnozowano zaburzenia osobowości, w tym wykonano 18 kompleksowych badań psychiatryczno-psychologicznych.

W niniejszym referacie będę się opierała na międzynarodowej klasyfikacji ICD-10, która na Litwie obowiązuje od 1 stycznia 1997 r. W okresie pięciu lat liczba osób, u których rozpoznano zaburzenia osobowości, wzrosła. W 1994 r. diagnozowano 12 przypadków zaburzeń osobowości, a w roku 1998 w sprawach o zabójstwo zaburzenia osobowości rozpoznano u 28 osób, co stanowiło 30%. Następne najczęstsze diagnozy, to: schizofrenia i zaburzenia organiczne (w 1998 r. odpowiednio 16% i 20%). Symulację lub symulowanie pojedynczych objawów choroby rozpoznaje się średnio u 4% osób oskarżonych o zabójstwo.

Rozpoznano następujące rodzaje zaburzeń osobowości: 53% osobowość chwiejna emocjonalnie, 9,5% zaburzeń mieszanych lub innych, 6,7% zaburzeń typu histrionicznego, 2,9% zaburzeń osobowości typu paranoidalnego oraz 1,9% zaburzeń o podłożu schizofrenicznym. Osoby oskarżone o umyślne zabójstwo cechuje skłonność do zachowań impulsywnych, bez liczenia się ze skutkami podejmowanych działań oraz chwiejność afektywna. Świadczą o tym także wyniki badań psychologicznych. W badaniach osobowości stosuje się metodykę MMPI, TAT, Liczko M-T-P, testów Rosenzweiga, Rorschacha, zdań niedokończonych, Luchera, samooceny i inne. Duża część wyników badań MMPI (aż 45%) jest niemiarodajna, ponieważ badani są skłonni do tendencyjnej oceny sytuacji,

zainteresowani gorszym przedstawieniem siebie. W większości przypadków pacjentów cechuje wysoki niepokój. U młodszych badanych stosowano kwestionariusz Liczko. W 80% przypadków dominuje opis osobowości akcentujący jej labilność, chwiejność i nierównowagę emocjonalną. Analiza wyników na podstawie metody Rosenzweiga pokazała, że badanych cechują reakcje ekstrapunitywne, brak kontroli emocjonalnej w sytuacjach frustracyjnych. U wielu pacjentów badanych psychologicznie, u których diagnozowano zaburzenia osobowości, stwierdzano także skłonność do zachowań społecznych.

W sprawach o zabójstwo często stosuje się kompleksowe badania psychiatryczno-psychologiczne. W latach 1994–1998 na Oddziale Ekspertyz w Utena 40% badań psychologicznych wykonano na zlecenie sądu. Najczęściej zadawanym przez sąd pytaniem jest: „Czy w czasie popełnienia przestępstwa osoba nie była w stanie fizjologicznego afektu?”. W jednym przypadku diagnozowano, że oskarżony w chwili popełnienia przestępstwa był w stanie fizjologicznego afektu, który mógł mieć zasadniczy wpływ na zachowanie badanego w chwili popełnienia przestępstwa. U tego pacjenta rozpoznano osobowość chwiejną emocjonalnie. Wystąpiły także 3 przypadki (w latach 1994–1998), gdy osoby, u których rozpoznano zaburzenia osobowości, w chwili popełnienia przestępstwa znajdowały się w stanie napięcia emocjonalnego, które nie osiągnęło poziomu afektu fizjologicznego, ale mogło mieć wpływ na zachowanie badanego w chwili popełnienia przestępstwa. Umyślne zabójstwa są często popełniane pod wpływem alkoholu. Odnosi się to także do osób, u których stwierdzono zaburzenia osobowości (1994 r. – 58%, 1998 r. – 62%)

Można więc stwierdzić, że w praktyce badanie każdego pacjenta jest utrudnione przez sytuację prawną, a to znacznie zniekształca wyniki badania psychologicznego.

Ze względów praktycznych, u osób zdradzających zaburzenia osobowości, nie doszukujemy się aspektów specyficznych istotnie rzutujących na ich poczytalność. Zaburzenia osobowości są porównywane z normą. Na razie na Litwie nie jest uwzględniany stan częściowej (znacznie ograniczonej) poczytalności. Wszystkie osoby, u których rozpoznano zaburzenia osobowości uznaje się za poczytalne.

PIŚMIENNICTWO

1. Jakubik A.: Zaburzenia osobowości. Warszawa 1997.
2. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. Vilnius 1994.
3. TLK-10. Psichikos ir elgesio sutrikimai. Klinika ir diagnostika. Kaunas 1997.
4. Tyzer P.: Personality disorders: diagnosis, management and course. Butterworth & Co. 1988.

Adres: Dr Audrone Gliniskiene, National Service of Forensic Psychiatry and Narcology in Lithuania, Kijelaviciaus 121, 2048 Vilnius